

Patekar, J. (2011). Morfološke pogreške u govoru desetogodišnjaka. U A. Bežen i B. Majhut (ur.), *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* (str. 461 – 470). Zagreb: Učiteljski fakultet.

Jakob Patekar
Osnovna škola Pećine, Rijeka
jakob2911@gmail.com

MORFOLOŠKE POGREŠKE U GOVORU DESETOGODIŠNJAKA

Sažetak

U ovome se radu donose rezultati istraživanja morfoloških pogrešaka (inovacijskih gramatema) u govoru desetogodišnjaka kojima je hrvatski materinski jezik. Tijekom tromjesečnoga opažanja 20 učenika četvrtoga razreda u slobodnoj komunikaciji (s vršnjacima i s učiteljicom) u produženome boravku bilježene su pogreške u njihovu govoru. Najčešće su se javljale morfološke pogreške pri sprezanju („niste dali da *surađivamo*“) i sklonidbi („na pet *metra*“), a zabilježene su i semantičke pogreške („ona vam je uvijek tako *zapjenjiva*“). U radu se analizom pogrešaka nastoji razumjeti što djeci predstavlja najveće poteškoće u pravilnome usmenom izražavanju, a pogreške se u okviru razvoja komunikacijske kompetencije tumače kao inovacijski gramatemi odnosno kao novotvorenice koje odražavaju dječje jezično stvaralaštvo. Nadalje, na temelju rezultata propituje se gornja dobna granica ovladavanja materinskim jezikom te se nastoji dati doprinos rasvjetljavanju jezičnoga razvoja u ranoj školskoj dobi. Konačno, razmatraju se implikacije za poučavanje hrvatskoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole i donose se prijedlozi za buduća istraživanja.

Ključne riječi: ranojezični razvoj, morfološke pogreške, inovacijski gramatemi, novotvorenice, sprezanje, sklonidba

Uvod

Jezič i jezični razvoj zagonetke su koje čovjek i dalje nastoji razmrsiti. Posljednja su se desetljeća u tome pogledu pokazala posebno plodonosnima. Naime danas znamo da jezični razvoj ne započinje u prvoj godini djetetova života kao što se dugo smatralo, već u prenatalnome razdoblju (Kovačević, 1996). Što se pak gornje dobne granice tiče, odnosno dobi u kojoj jezični razvoj završava, smatra se da djeca do četvrte godine života usvoje središnju strukturu sintakse, a riječi uče do kraja života (Cattell, 2007; Foster-Cohen, 1999; Singleton i Ryan, 2004). Carol Chomsky (1969) dovela je u pitanje gornju dobnu granicu ovladavanja sintaksom predlažući na temelju rezultata svojih istraživanja da taj proces traje i u ranoj školskoj dobi, odnosno do desete godine. Goodluck (2001) pregledom istraživanja dolazi do potvrda da djeca vladaju i složenijom sintaksom u predškolskoj dobi, ali se slaže s Chomsky da jezični razvoj time ne završava, već se nastavlja u školskoj dobi. To je stajalište idejna okosnica ovoga rada. Naime rezultati provedenoga istraživanja pokazuju da desetogodišnjaci i dalje nastoje ovladati morfološkim sustavom hrvatskoga jezika. Analizom se pogrešaka stoga nastoji utvrditi što djeci predstavlja najveće poteškoće u pravilnome usmenom izražavanju.

Ovdje treba istaknuti da se u okviru razvoja komunikacijske kompetencije pogreške tumače kao inovacijski gramatemi odnosno kao novotvorenice koje odražavaju dječje jezično stvaralaštvo (Pavličević-Franić, 2005). Inovacijski gramatemi nastaju „paradigmatskim prijenosom već usvojenoga tvorbenog uzorka, primjenom gramatičkoga pravila na sve istovrsne dijelove diskursa ili generalizacijom usvojenoga morfološkog oblika“ (ibidem, str. 53). S obzirom na to da se pogreške javljaju unutar sustava (Pavličević-Franić, 2006) one su znak pravilnoga jezičnog razvoja. Takve novotvorenice proizlaze iz sukoba gramatike govora i logike govora, a iako ih se može smatrati pogreškama, one ne narušavaju sustav (ibidem). Iz toga razloga neki hrvatski autori radije govore o *odstupanjima* negoli o *pogreškama* (npr. Gulešić-Machata i Udier, 2008; Jelaska i Novak u Pavličević-Franić, 2006). Prema Pavličević-Franić (2005), inovacijski leksemi obilježavaju predškolsku dob (od treće do šeste godine), a inovacijski gramatemi ranu školsku dob (od sedme do desete godine). Iako se u ovome radu ponajviše istražuju potonje novotvorenice, odnosno morfološko-tvorbene pogreške koje nastaju pri sprezanju glagola i sklonidbi imenica, daje se i osvrt na inovacijske lekseme koji su zabilježeni tijekom istraživanja.

Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja bio zabilježiti morfološke pogreške desetogodišnjaka u slobodnoj govornoj komunikaciji te ih analizirati u nastojanju da se odgovori na pitanje što djeci predstavlja najveće poteškoće u pravilnome usmenom izražavanju.

Uzorak

Uzorak je činilo dvadesetero desetogodišnje djece koja su u vrijeme istraživanja polazila četvrti razred riječke gradske škole. Iako iz dva razredna odjela, a i b, u produženome su boravku činili homogenu skupinu. Sva su djeca bila uredna psihofizičkog razvoja i ni jedno dijete nije imalo govorne poteškoće. Sva su djeca rođena u Rijeci i tu su odrastala. Dvoje je djece kod kuće ponekad govorilo čakavskim dijalektom.

Instrumenti i postupak

Za prikupljanje podataka korišteni su intervju i metoda opažanja sa sudjelovanjem. Istraživanje je započelo sredinom siječnja 2010., a završilo sredinom travnja 2010. Prije opažanja istraživač je s razrednim učiteljicama razgovarao o psihofizičkome razvoju i

govornome ponašanju djece s ciljem utvrđivanja mogućih poteškoća relevantnih za istraživanje. Pored toga, istraživač je sa svakim djetetom razgovarao o tome kojim se idiomom služi kod kuće. Uslijedilo je svakodnevno tromjesečno opažanje tijekom kojega je istraživač sudjelovao u radu produženoga boravka i bilježio pogreške u bilježnicu, zapisujući tko ih je, kada i u kojemu kontekstu izrekao u slobodnoj komunikaciji s drugom djecom i učiteljicom. Po završetku istraživanja započela je obrada prikupljenih podataka.

Rezultati i diskusija

Zabilježeno je 50 jedinstvenih pogrešaka, a tri su se pogreške pojavile više puta (*htjeo sam* umjesto *htio sam*, genitiv jednine *zadatka* umjesto genitiva množine *zadataka*, npr. „*biramo pet zadatka*“, nominativ jednine *greška* umjesto genitiva množine *grešaka*, npr. „*imam puno greška*“). Najbrojnije su bile pogreške pri sprezanju (22) i sklonidbi (16), a pored njih zabilježeno je i nekoliko zanimljivih inovacijskih leksema (6) te nekoliko pogrešaka drugih vrsta.

Iz Tablice 1. razvidno je da su pogreške najčešće pri sprezanju glagola nesvršenoga vida. Takva je pojava razumljiva s obzirom na to da je tvorba nesvršenih glagola zahtjevna. Ona uključuje zamjenu sufiksalnoga morfema osnove svršenoga glagola morfemima *-a-*, *-ava-* i *-iva-*, odnosno *-ja-*, *-java-* i *-jiva-* kada korijenski morfem ispred sufiksalnoga morfema *-i-* završava na određene suglasnike i suglasne skupove (Silić i Pranjković, 2007). U potonjemu slučaju *j* izaziva jotaciju. Ovisno o vrsti glagola događaju se i druge promjene; s obzirom na to da nisu prisutne u korpusu, ovdje ih ne treba navoditi.

Br.	Pogreška	Tumačenje
1.	Ona se <i>pojavljiva</i> u filmu.	NESVRŠ. GL. pojavljivati se; 3. l. j. <i>pojavljuje</i>
2.	Jakov nas <i>ocjenjiva</i> .	NESVRŠ. GL. ocjenjivati; 3. l. j. <i>ocjenjuje</i>
3.	Mi <i>zarađivamo</i> ...	NESVRŠ. GL. zarađivati; 1. l. m. <i>zarađujemo</i>
4.	Vi mi niste dali da <i>surađivamo</i> .	NESVRŠ. GL. surađivati; 1. l. m. <i>surađujemo</i>
5.	Ja i sestrična <i>prodavamo</i> školjke.	NESVRŠ. GL. prodavati; 1. l. m. <i>prodajemo</i>
6.	Oni <i>izmišljavaju</i> ... <i>izmišljuju</i> ...	NESVRŠ. GL. izmišljati; 3. l. m. <i>izmišljaju</i>
7.	On mi ne <i>dodava</i> loptu!	NESVRŠ. GL. dodavati; 3. l. j. <i>dodaje</i>
8.	Daj, ne <i>pljuvaj</i> !	NESVRŠ. GL. pljuvati; 2. l. j. <i>pljuj</i>
9.	Oči <i>plakaju</i> .	NESVRŠ. GL. plakati; 3. l. m. <i>plaču</i>
10.	Daj, <i>pokazivaj</i> !	NESVRŠ. GL. pokazivati; 2. l. j. <i>pokazuj</i>
11.	Bolje je kad <i>pokazivate</i> .	NESVRŠ. GL. pokazivati; 2. l. m. <i>pokazujete</i>
12.	Ja vam <i>davam</i> , a vi ne želite.	NESVRŠ. GL. davati; 1. l. j. <i>dajem</i>
13.	Ona ne <i>dava</i> jedinice.	NESVRŠ. GL. davati; 3. l. j. <i>daje</i>
14.	<i>Vuču</i> me...	NESVRŠ. GL. vući; 3. l. m. <i>vuku</i>
15.	<i>Peču</i> me oči.	NESVRŠ. GL. peći; 3. l. m. <i>peku</i>
16.	<i>Htjeo</i> sam to napisati.	NESVRŠ. GL. htjeti; 1. l. j. <i>htio</i>
17.	Nisam <i>zakoljio</i> čovjeka.	SVRŠ. GL. zaklati; 1. l. j. <i>zaklao</i>
18.	<i>Poderajte</i> ga!	SVRŠ. GL. poderati; 2. l. m. <i>poderite</i>
19.	<i>Donjest</i> ću Milku.	SVRŠ. GL donijeti; 1. l. j. <i>donijeti</i>
20.	On je <i>umreo</i> .	SVRŠ. GL umrijeti; 3. l. j. <i>umro</i>
21.	Kako se <i>reče</i> ...?	SVRŠ. GL reći; 3. l. j. <i>reče</i>
22.	Oni <i>možeju</i> potvrditi.	DVOVIDNI GL. moći; 3. l. m. <i>mogu</i>

TABLICA 1. Pogreške pri sprezanju

Pri sprezanju nesvršenih glagola od 1. do 13. (Tablica 1.) nije provedena promjena infinitivne osnove, odnosno promjena je provedena od infinitivne osnove nadalje zamjenom nastavka *-ti* sufiksom za izricanje lica i broja:

Lice i broj	3. l. j.	1. l. m.	3. l. m.	2. l. j.
Pogrešan oblik	pojavljiva \emptyset	prodavamo	plakaju	pokazivaj
Infinitiv	pojavljivati	prodavati	plakati	pokazivati
Točan oblik	pojavljuje	prodajemo	plaču	pokazuju

TABLICA 2. Primjeri sprezanja nesvršenih glagola

Što se glagola *vući* (14.) i *peći* (15.) tiče, pri konjugaciji u prezentu u svim licima zadržavaju *ć*, osim u trećemu licu množine u kojemu se na mjestu *ć* javlja *k*. Razumljivo je stoga da su se djeca povela za logikom govora, a ne gramatike, te glagole sprežala prema prevladavajućem obrascu. Kod glagola *htjeti* (16.), jedinome od nesvršenih koji se u korpusu pojavio u prošleme vremenu, djeca su se vjerojatno povela za konjugacijom u 3. l. j. ženskoga roda (*htjela*) i svim licima množine (*htjeli*). Uporaba *htjeo* umjesto *htio* zabilježena je četiri puta.

Ovdje vrijedi istaknuti pogrešku pri sprezanju glagola *izmišljati* (6.) jer je dijete shvatilo da je pogriješilo (*izmišljavaju*) i nastojalo se ispraviti (*izmišljuju*) te je time došlo bliže pravilnu obliku (*izmišljaju*).

Izvor pogrešaka kod svršenih glagola jasan je u svim slučajevima osim kod glagola *donijeti* (19.), a tumačenje nastanka gramatema nalazi se u Tablici 3. U njoj se obrađuje i dvovidni glagol *moći* (22.).

Poreška	Tumačenje
<i>zakoljio</i>	utjecaj prezenta: <i>zakoljem, zakolješ, zakolje...</i>
<i>poderajte</i>	analogijom <i>gledati – gledajte, slušati – slušajte...</i>
<i>umreo</i>	<i>umrijeti</i> > <i>umrijeo</i> > (u govoru) <i>umreo</i> ; promjena samo infinitivnog nastavka <i>-ti</i>
<i>možeju</i>	ž je prisutno u svim licima osim u 1. l. j. i 3. l. m. gdje je na njegovu mjestu <i>g</i>

TABLICA 3. Tumačenje gramatema nastalih nepravilnim sprežanjem svršenih glagola

Veoma je zanimljivo pitanje konjugacije glagola *reći* (21.) za koju iz gramatike Silića i Pranjkovića (2007), Hrvatskoga enciklopedijskog rječnika (2004) ili bilo kojega od triju pravopisa (Anić i Silić, 2001; Babić i dr., 2004; Badurina i dr., 2008) možemo iščitati da u prezentu glasi *rečem, rečeš, reče, rečemo, rečete, reču* odnosno *reknem, rekneš, rekne, rekne, reknete, reknu*. Ipak, čini se da se u standardnome hrvatskom jeziku izbjegava uporaba glagola *reći* u navedenim oblicima te se radije koriste oblici glagola *kazati*. Dakle iako gramatički točan, primjer bi iz korpusa bio bliže standardu kada bi glasio *Kako se kaže...?*, a ne *Kako se reče...?*

Od šesnaest pogrešaka pri deklinaciji (Tablica 4.), riječi *greške* i *zadaci* pojavile su se tri odnosno četiri puta, a zajedno s ostalim riječima s početka popisa (od 1. do 7.) upućuju na sljedeći zaključak. Čini se naime da je najveća poteškoća sklonidba imenica s nepostojanim *a* u genitivu množine. U korpusu su zabilježene četiri imenice ženskoga roda kojima osnova završava na *ljk, čk, jk* i *šk* (*školjke, igračke, brojke* i *greške*) te stoga imaju nepostojano *a* u genitivu množine (Silić i Pranjković, 2007). No navedene imenice mogu imati i genitiv množine na *-i* (ibidem). Imenice muškoga roda *zadaci* i *metri*, a s obzirom na to da je riječ o imenicama kojima osnova u nominativu jednine završava na *-ak* odnosno *-ar*, u svim padežima osim u nominativu jednine i genitivu množine gube nepostojano *a* (ibidem). Tako

se ponaša i imenica *pas*. Dakle prevladavajući je oblik kroz padeže onaj u kojemu te riječi nemaju nepostojano *a* pa je nastanak gramatema utoliko jasniji.

Br.	Pogreška	Tumačenje
1.	Ima puno <i>školjka</i> .	N: školjke, G: <i>školjaka/školjki</i>
2.	Četiri kutije <i>igračka</i> .	N: igračke, G: <i>igračaka/igrački</i>
3.	Ima toliko <i>brojka</i> ...	N: brojke, G: <i>brojaka/brojki</i>
4.	Imam puno <i>greška</i> .	N: greške, G: <i>grešaka/greški</i>
5.	Biramo pet <i>zadatka</i> .	N: zadaci, G: <i>zadataka</i>
6.	Na pet <i>metra</i> dubine.	N: metri, G: <i>metara</i>
7.	Puno je morskih <i>psa</i> .	N: psi, G: <i>pasa</i>
8.	Doći će za tri <i>mjeseci</i> .	N: mjeseci, G: <i>mjeseca</i>
9.	Napisao sam pet <i>reda</i> .	N: red, G: <i>redova</i> (standardno N: redak, G: <i>redaka</i>)
10.	Moja prijateljica živi u <i>Bosnoj</i> .	N: Bosna, L: <i>Bosni</i>
11.	Igraju u prvoj <i>lizi</i> .	N: liga, L: <i>ligi</i>
12.	Pa piše u <i>knjigi</i> !	N: knjiga, L: <i>knjizi</i>
13.	<i>Masci</i> sam dao ime Šime.	N: maska, D: <i>maski</i>
14.	Volite <i>hrčkeve</i> ?	N: hrčci, hrčkovi A: <i>hrčke, hrčkove</i>
15.	Nabavi <i>orlota</i> !	N: orao, A: <i>orla</i>
16.	Bio sam vani s <i>Nikotom</i> .	N: Niko (dječak), I: <i>Nikom</i>

TABLICA 4. Pogreške pri sklonidbi

Logikom je govora moguće objasniti i pogrešnu sklonidbu imenice *mjeseci* (8.). Naime genitiv množine imenice *mjesec* glasi *mjeseci* uz sve brojeve osim uz dva, tri i četiri (ili višeznamenasti broj kojemu je to posljednja brojka) uz koje glasi *mjeseca*. Pri sklonidbi je riječi u (9.) umjesto genitiva množine (*redova*) dijete upotrijebilo genitiv jednine (*reda*). Sa standardološkoga aspekta riječ *red* u značenju „niz pisanih ili tiskanih slova, odnosno riječi u jednoj crti“ (HER, 2004) bolje je zamijeniti riječju *redak* (Opačić, 2009). Tumačenje nastanka ostalih gramatema (od 10. do 16.) donosi se u Tablici 5.

Pogreška	Tumačenje
<i>Bosnoj</i>	(?) analogijom <i>Hrvatska – Hrvatskoj</i>
<i>lizi</i>	<i>liga</i> , jedna od ograničenoga broja imenica ženskoga roda koja odstupa od općega pravila da u dativu i lokativu jednine <i>k, g, h</i> (u završetku osnove) prelazi u <i>c, z, s</i> ; primijenjeno je opće pravilo
<i>knjigi</i>	<i>knjiga</i> , imenica koja podliježe gore spomenutom pravilu; nije primijenjeno opće pravilo ili je primijenjeno specifično pravilo
<i>masci</i>	v. tumačenje gramatema <i>lizi</i>
<i>hrčkeve</i>	osnovi je pridodan morfem za množinu <i>-ev</i> koji dolazi iza nepčanih suglasnika (<i>š, ž, č, dž, ć, đ, j, lj, nj</i>)
<i>orlota</i>	duljenje osnove umetanjem <i>-ot-</i> nije dio standardnoga hrvatskog jezika; riječ je o dijalektalnome utjecaju. Usp. tumačenje gramatema <i>Nikotom</i>
<i>Nikotom</i>	sklanjanje duljenjem osnove (<i>Niko – Nikota</i>) nije dio hrvatskoga standardnog jezika (Hudeček i dr. u Bošnjak Botica i Jelaska, 2008)

TABLICA 5. Tumačenje gramatema nastalih nepravilnom sklonidbom

S obzirom na dob ispitanika ne čudi manji broj inovacijskih leksema koji, kao što je spomenuto, prevladavaju u predškolskoj dobi. Od inovacijskih se gramatema razlikuju po tome što nisu nastali kao rezultat sprežanja, sklonidbe ili stupnjevanja, već stvaralačkim procesom svojstvenim djeci. Svakako najzanimljivija novotvorenica zabilježena u ovome istraživanju jest pridjev *zapjenjiva* (opisujući svadljivu djevojčicu dijete je reklo „ona vam je uvijek tako *zapjenjiva*“). Naime *zapjeniti se* znači „razbjesnjeti se u govoru“ (HER, 2004), a pridjev *zapjenjiv* stvoren je poštujući tvorbeno pravila hrvatskoga jezika. Prema Babiću (2002), pridjevi koji znače mogućnost tvore se između ostaloga i sufiksom *-iv*, i to od svršenih i nesvršenih glagola svih glagolskih vrsta. Tako, primjerice, u hrvatskome jeziku imamo riječi *šutljiv*, *pažljiv*, *ranjiv*, *promjenjiv*, *sumnjiv*, itd. Ako je tvorbeno ispravno *promijeniti* > *promjenjiv*, sasvim je ispravno i *zapjeniti se* > *zapjenjiv*, „koji se lako i često zapjeni“. Kada se tvore pridjevi koji znače da tko lako i često čini ono što glagol znači tada se izvode iz nesvršenih, a rjeđe i svršenih glagola koji su obično povratni, npr. *dosjetiti se* > *dosjetljiv*, *strpjati se* > *strpljiv*, *razmetati se* > *razmetljiv*, itd. (ibidem). Dakle dijete je u želji da opiše drugo dijete stvorilo pridjev poštujući tvorbeno pravila hrvatskoga jezika, a to se nikako ne može smatrati pogreškom.

Tablica 6. pruža pregled preostalih pet novotvorenica:

Br.	Novotvorenica u rečenici	Tumačenje
1.	...jer mi <i>se poplavilo</i> kupatilo.	je poplavljeno
2.	Baš nam <i>se potopilo!</i>	je otopilo, je zatopilo
3.	Po užetu smo <i>se provali</i> .	<i>provat'</i> , od tal. <i>provare</i> : probati; (?) probali (popeti)
4.	Pričao je s <i>Njemcinjom</i> .	(?)
5.	Ona je <i>Španjolkinja</i> .	(?) analogijom Srpkinja, Grkinja, Turkinja

TABLICA 6. Tumačenje inovacijskih leksema

Glagoli *poplaviti* (1.) nije povratni glagol te izricanje željenoga značenja ovdje zahtijeva trpni prezent *je poplavljeno*. U osnovi novotvorenice *potopiti se* (2.) pridjev je *topao*. U hrvatskome je jeziku moguće tvoriti glagole od pridjeva koristeći prefiks *po-* i sufiks *-iti*, npr. *polakomiti se*, „postati lakom“, iako takva prefiksarno-sufiksarna tvorba najčešće u osnovi ima imenicu, npr. *pogospoditi se*, „postati gospodinom“ (Babić, 2002). Daljnja rasprava o tome koliko tvorba navedene novotvorenice jest ili nije u duhu hrvatskoga jezika nažalost prelazi okvire ovoga rada. U ovome dijelu preostaje još istaknuti da imenice (4.) i (5.) upućuju na poteškoće pri tvorbi morfoloških parova.

Dodatak rezultatima ključnima za provedeno istraživanje jest Tablica 7. u kojoj se nalazi još šest pogrešaka, dvije od kojih jesu morfološke, ali koje su iz glavnoga dijela izostavljene zbog slabe zastupljenosti u korpusu.

Br.	Pogreška	Tumačenje
1.	Tamo je <i>vručije</i> .	stupnjevanje pridjeva: <i>vrúće</i> – <i>vrùće</i> – <i>najvrúće</i>
2.	Ova je <i>najslana</i> .	stupnjevanje pridjeva: <i>slana</i> – <i>slanija</i> – <i>najslanija</i>
3.	Neću je <i>emitirati!</i>	misli <i>imitirati</i>
4.	Mama mi je kupila <i>patrolu</i> za PSP [igraču konzolu].	misli <i>futrolu</i>
5.	Beyoncé <i>izgleda slično na Vas</i> .	<i>izgleda kao Vi</i> ili <i>slični na Vas</i>
6.	<i>Smijem se ničem</i> .	<i>ničemu se ne smijem</i> ili <i>ne smijem se ničemu</i>

TABLICA 7. Tumačenje preostalih pogrešaka

Kako bi razlikovalo pozitiv i komparativ pridjeva *vruć* (1.) za srednji rod, a koji se u standardnome jeziku razlikuju naglaskom, dijete je komparativ oblikovalo vjerojatno analogijom *hladno – hladnije*. Superlativ pridjeva *slan* (2.) oblikovan je jednostavnim dodavanjem morfema *naj-* bez preoblike osnove. Pogreške (3.) i (4.) pokazuju nepravilnu upotrebu riječi koje se od kontekstualno primjerenih riječi razlikuju na razini morfema (*emitirati – imitirati*, *patrola – futrola*; s etimološkoga aspekta *-trola* dakako nije osnova). Konačno, pogreške (5.) i (6.) mogu se smatrati sintaktičkima.

Iz korpusa su izostavljene, odnosno u istraživanju nisu bilježene, pogreške koje često čine i odrasli govornici, npr. *s autom* umjesto *autom*, *ići kod* umjesto *ići k*, *bi* za 1. l. j. i za 1. i 2. l. m. (umjesto *ja bih*, *mi bismo*, *vi biste*), *zato jer* umjesto *zato što*, itd. (Frančić i dr., 2006; Hudeček i dr., 2010; Opačić, 2009) jer nisu specifikum ranojezičnoga razvoja nego standardnojezičnoga izražavanja.

Na temelju gore iznesenih i protumačenih rezultata istraživanja može se zaključiti da desetogodišnjacima najveći izazov u pravilnome usmenom izražavanju predstavlja sprezanje nesvršenih glagola i sklonidba imenica koje u genitivu množine imaju nepostojano *a*. U zaključku se donose implikacije ovoga saznanja za rano učenje i poučavanje hrvatskoga kao materinskoga jezika.

Zaključak

Iako se ukupni broj pogrešaka može smatrati relativno malim s obzirom na broj djece i trajanje istraživanja, ono što rezultati jasno pokazuju jest da jezični razvoj ne završava u desetoj godini. Čini se da desetogodišnjaci koji su sudjelovali u istraživanju i dalje nastoje ovladati složenim morfološkim sustavom hrvatskoga jezika. Zanimljivo je pak da je od svih pogrešaka samo jedna (novotvorenica *provali*, v. Tablicu 6.) narušila komunikaciju jer drugi učenici nisu razumjeli značenje riječi, odnosno nisu mogli rekonstruirati poruku iz konteksta. Na ostale pogreške djeca uglavnom nisu reagirala, bilo zato što ih nisu zamijetila ili zato što su razumjela značenje gramatema ili leksema. Iz toga proizlazi da pogreške doista možemo smatrati odstupanjima koja pokazuju pravilan jezični razvoj i jezično stvaralaštvo. Takvo je poimanje pogrešaka u skladu s komunikacijsko-funkcionalnim pristupom poučavanju hrvatskoga jezika prema kojemu je normativnu gramatiku nužno prilagoditi spoznajnim mogućnostima i interesima djece (Pavličević-Franić, 2005). Stoga učiteljice i učitelji razredne nastave trebaju iskoristiti stvaralački potencijal dječjega uma, poticati igre riječima te se u nastavi koristiti morfološkim vježbama (ibidem). Potonje su vježbe zadaci nadopunjavanja i zadaci preoblikovanja u kojima se očekuje produkcija zahtjevnijih oblika.

Ono što bi morfološke vježbe za učenike rane školske dobi moglo učiniti učinkovitijim jest kada bi one bile osmišljene na temelju analize pogrešaka koja bi sveobuhvatnije negoli ovo istraživanje pokazala što djeci predstavlja najveće poteškoće u pravilnome usmenom izražavanju s obzirom na morfologiju. Pored toga, takvo bi istraživanje pokazalo ne samo kakva preoblikovanja predstavljaju izazov (npr. sprezanje nesvršenih glagola i sklonidba imenica koje u genitivu množine imaju nepostojano *a*), nego i koji su to točno glagoli, imenice i pridjevi kojima se djeca rane školske dobi koriste, a pri sprezanju, sklonidbi i stupnjevanju kojih najčešće griješe. Ostvarivanju toga zadatka pomoglo bi stvaranje čestotnoga rječnika dječjega govora.

Mada je hrvatski jezik opisan (i propisan) u gramatikama, rječnicima i savjetnicima, jasno je da ne znamo sve o njegovu usvajanju. Stoga je bitno poticati istraživače da rasvjetljavaju ranojezični razvoj jer time, u konačnici, pridonose ne samo učinkovitijemu učenju i poučavanju materinskoga (ali i stranoga jezika), nego i boljemu razumijevanju fenomena jezika.

Literatura

Anić, V. i Silić, J. (2001); Pravopis hrvatskoga jezika. Zagreb: Novi Liber i Školska knjiga.

Babić, S., Finka, B. i Moguš, M. (2004); Hrvatski pravopis. Zagreb: Školska knjiga.

Babić, S. (2002); Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku. Zagreb: HAZU i Nakladni zavod Globus

Badurina, L., Marković, I. i Mićanović, K. (2008); Hrvatski pravopis. Zagreb: Matica hrvatska.

Bošnjak Botica, T. i Jelaska, Z. (2008); Sklonidba muških dvosložnih imena i naglasna dvojnost. Jezik, 55(5), 170-181.

Kovačević, M. (1996); Pomaknute granice ranoga jezičnoga razvoja: okvir za novu psiholingvističku teoriju. Suvremena lingvistik, 41-42(1-2), 309-318. Preuzeto 4. srpnja 2009. s portala Hrčak.

Cattell, R. (2007); Children's language: consensus and controversy. London: Continuum.

Chomsky, C. (1969); The acquisition of syntax in children from 5 to 10. Cambridge: M.I.T. Press.

Foster-Cohen, S. H. (1999); An introduction to child language development. London: Longman.

Frančić, A., Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2006); Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Goodluck, H. (2001); Language acquisition: a linguistic introduction. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Gulešić-Machata, M. i Udier, S. L. (2008); Izvorna odstupanja u hrvatskome kao inojezičnome. LAHOR, 5, 19-33. Preuzeto 7. ožujka 2010. s portala Hrčak.

Hrvatski enciklopedijski rječnik. (2004); Zagreb: Novi Liber.

Hudeček, L., Mihaljević, M. i Vukojević, L. (2010); Jezični savjeti. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Opačić, N. (2009); Reci mi to kratko i jasno: hrvatski za normalne ljude. Zagreb: Novi Liber.

Pavličević-Franić, D. (2006); Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. LAHOR, 1, 1-14. Preuzeto 21. ožujka 2009. s portala Hrčak.

Pavličević-Franić, D. (2005); Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika. Zagreb: Alfa.

Silić, J. i Pranjković, I. (2007); Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta. Zagreb: Školska knjiga.

Singleton, D. i Ryan, L. (2004); Language acquisition: the age factor. Clevedon: Multilingual Matters.